

УДК 93/94(477-25)(069.6)«18/19»

EXHIBITION OF THE 11TH ARCHAEOLOGICAL CONGRESS IN KYIV IN 1899 IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF MUSEUM WORK IN UKRAINE**ВИСТАВКА ХІ-ГО АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ В КИЄВІ 1899 Р. У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ****Kravchenko I.A./Кравченко І.А.***candidate of historical science/канд. істор. наук**Associate Professor of the Department of Archeology and Museum Studies Faculty of History / доцент кафедри археології та музеєзнавства історичного факультету*

ORCID: 0000-0001-6917-3549

*Taras Shevchenko National University of Kyiv**Kyiv, Volodymyrska 60**Київський національний університет імені Тараса Шевченка**Київ, Володимирська 60*

Анотація. Стаття присвячена історії Виставки ХІ-го Археологічного з'їзду в Києві 1899 р. Розглядається структура (відділи) виставки, склад експонатів, їх географічне походження. Згадуються установи та особи, котрі надали експонати для виставки.

Ключові слова: ХІ-й Археологічний з'їзд у Києві, виставка, Київський Університет св. Володимира, В.Б. Антонович, П.О. Лашкар'юв.

Вступ. Перші загальнодоступні музеї на території сучасної України з'явилися на півдні: у Миколаєві (1806), Феодосії (1811), Одесі (1825), Керчі (1826) [3, 16], що цілком зрозуміло з огляду на тогочасне захоплення античною культурною спадщиною і археологічні розкопки, котрі проводилися в регіоні Північного Причорномор'я. У Києві перші музеї були засновані при вищих навчальних закладах, найвідоміші – при Київському Університеті св. Володимира (1834-1836 р. р.) і при Київській духовній академії (1872)[4, 54].

Значний вплив на розвиток музейної справи в Україні справили археологічні з'їзди, котрі проводились у др. пол. ХІХ – на поч. ХХ ст. Однією з причин скликання цих з'їздів була турбота про збереження вітчизняних пам'яток історії, старовини [2, 241]. У Києві відбулося два таких з'їзди – ІІ-й у 1874 р. і ХІ-й у 1899 р. При з'їздах влаштовувалися виставки, на яких експонувалися археологічні та історичні музейні предмети і предмети музейного значення зі збірок приватних колекціонерів. Вказівники та каталоги цих виставок дають нам багато свідчень про розвиток колекціонування та музейної справи в Україні тих часів. Одній з цих виставок і присвячена стаття.

Основний текст.

Виставка ХІ-го Археологічного з'їзду в Києві 1899 р. проходила в приміщенні Київського Університету св. Володимира, де відбувалися засідання з'їзду [6, 20]. Вона мала наступні відділи та підвідділи:

І. Відділ *первісних старожитностей*. Кам'яний вік. Бронзовий вік. Скіфські старожитності. Старожитності часів переселення народів. Слов'янські старожитності (до ХІІІ ст., в тому числі старожитності кочівників Х-ХІІІ ст.). Колекція проф. В.Б. Антоновича. Колекція Червінського. Колекція Тіховського. Колекція проф. П.О. Лашкар'юва. Колекція К. Мельник. Колекція Ф.К.

Пулавського [1, 3-192].

II. *Відділ церковних старожитностей*. Колекція Університету св. Володимира. Зразки будівельного матеріалу з церковних споруд. Залишки зовнішньої і внутрішньої орнаментовки з стародавніх споруд. Залишки різноманітного церковного начиння з розкопок на місці стародавніх церков. Енколпіони і хрестики. Релігійні медальйони. Образки і складні. Колекція проф. В.Б. Антоновича [2, 244].

III. *Відділ пам'яток мистецтва (ікони і картини)*. Ікони і плащаниці візантійської композиції. Ікони, що носять відбиток західних впливів. Ікони алегоричні або символічні. Картини есхатологічного змісту [2, 244].

IV. *Відділ предметів класичного мистецтва*.

V. *Відділ історичних старожитностей*.

VI. *Картографічний відділ*.

У відділі первісних старожитностей експонувались 6564 археологічні музейні предмети з колекції музею Університету св. Володимира (кам'яний вік – 3166 експонатів, бронзовий вік – 46, скіфські старожитності – 1450, старожитності часів переселення народів – 233, слов'янські старожитності – 1669 експонатів). Найбільше археологічних знахідок було з території Київської губернії (2482), далі – з території Волинської губернії (2209), Чернігівської губернії (640), Полтавської губернії (413), Катеринославської губернії (300), Таврійської губернії (132), Подільської губернії (50), Херсонської губернії (36), Бессарабії (27), Могильовської губернії (21), Воронежської губернії (5), Мінської губернії (4) [1, 3-137].

У цьому ж відділі експонувались 2095 археологічних предметів з приватних колекцій. Колекція проф. В.Б. Антоновича була презентована 740 експонатами кам'яного, бронзового віків, скіфських старожитностей, предметів часів переселення народів і слов'янських старожитностей з Київської, Волинської, Подільської, Катеринославської, Полтавської, Чернігівської, Мінської губерній. У колекції Червінського було 90 археологічних предметів усіх періодів, у колекції Тіховського – 187 археологічних предметів часів палеоліту, у колекції проф. П.О. Лашкарьова – 28 предметів кам'яного, бронзового і залізного віків, у колекції К. Мельник – 920 предметів головним чином кам'яного віку, а також бронзового і залізного віків з Київської, Волинської, Подільської та Катеринославської губерній; у колекції Ф.К. Пулавського – 129 археологічних предметів усіх археологічних періодів з Подільської губернії [1, 143-192].

У підвідділі кам'яного віку експонувались кам'яні знаряддя праці (сокири, ножі, молотки, пили, долота, скребла, вістря, свердла, шила, гачки), нуклеуси, відбійники, точильні камені, зброя (бойові сокири, бойові молоти, наконечники стріл та дротиків, списи, стріли, ножі, кинджали, булави), керамічні вироби (пряслиця, грузила, посуд та його уламки урни, цегла, частини фігурок), кістяні голки, вістря, кістки людини, мамонта, печерного ведмедя, оленя, тощо [1, 3-46].

У підвідділі бронзового віку експонувались бронзові сокири, булави, наконечники списів, стріл та дротиків, дротики, сокири, серпи, обручі, шила, булавки, браслети, злитки; сланцеві форми для відливки металевих пернів та знарядь, тощо [1, 47-51].

Серед скіфських старожитностей були виставлені керамічні вироби (посуд і його уламки, в тому числі й античний, пряслиця), кістки, кістяні частини лука, наконечники стріл; мушлі, намисто з мушель, каменю, глини, скла, гірського кришталю, сердоліку, бурштину, халцедону, яшми, смальти; кремнієві ножі, наконечники стріл, кам'яні сокири, молотки, ножі, нуклеуси, вістря, точильні камені, бруски; залізні наконечники стріл, списів, дротиків, ножі, клинки, кинджали, голки, гачки, браслети, стрижні, гвіздки, залишки панцира, частини кінської зброї; бронзові дзеркала, намисто, гвіздки, стріли і наконечники стріл, списів, ножі, кільця, скроневі кільця, привіски у вигляді антропоморфних фігурок, висячого замка, бляхи, сережки, браслети, персні, застібки, голки, шила, вістря, ложечка, ключ, риболовні гачки, частини кінської зброї, фігурки, чаша, дзвіночки; срібні та золоті прикраси, геми, залишки шовкової тканини, шматки фарби, дерево з поховальних камер, тощо [1, 52-75].

У підвідділі старожитностей часів переселення народів експонувались бронзові кільця, прикраси, пряжки, фібули, привіски, щипчики, бляшки, голки, шила, дзвіночки, частини кінської зброї, печатка, дзеркала, трубочки, наконечники стріл; залізні ножі, фібули; золоті та срібні прикраси, гривні, фібули, срібні частини вуздечки, римські срібні монети, мушлі, намисто [1, 76-86].

Серед слов'янських старожитностей були презентовані залізні мечі, шаблі, ножі, клинки, списи, стріли, наконечники списів та стріл, шлеми, кольчуги, колчани, рогатина, сокири, мотики, серпи, коси, долото, стамеска, голки, вістря, ключі, замки, огнива, світильники, обручі й дужки від відра, смуги, гвіздки, кільця, риболовні гачки, пряжки, вудила, шпори, дзеркало; бронзові прикраси, медальйони з зображеннями святих, гудзики, застібки, гривні, фібули, пряжки, кільця, скроневі кільця, херсонеська монета, клинок ножа, наконечники стріл, сокирки, гирі, чашка, шила, ключик, дзеркало, дзвіночки, статуетка чоловіка у слов'янському одязі; свинцеві грузила; срібні прикраси, скроневі кільця, гривні, гудзики, дірхем, медальйони (колти); золоті прикраси, колти; свинцеві вислі печатки, гирі; сланцеві пряслиця; кераміка (посуд та його уламки, пряслиця, грузила); шовкова стрічка, переткана золотою ниткою; намисто з сердоліку, срібла, каменю, скла, бурштину, кістки; скляні браслети, чашечки; аметистовий скарабей в золотій оправі; залишки шкіряного взуття, одягу, залишки тканин, залишки шовкового одягу; мозаїки, шиферні дошки з орнаментом; кістяні гудзики, персні для натягування лука, кістки, шматки оленячих рогів, мушлі [1, 87-132].

У відділі церковних старожитностей нараховувався 231 експонат з колекції музею Університету св. Володимира (зразки будівельних матеріалів з давньоруських церковних споруд Києва, Переяслава, Білогородки; залишки оздоблення з давньоруських церковних споруд Києва; залишки церковного начиння з розкопок давньоруських церков та випадкових знахідок Києва, Канева, Трахтемирова, Чернігова, Черкащини; мідні, бронзові, срібні енкалпіони і хрестики, знайдені в Києві та на території сучасної України; медальйони мідні, бронзові, срібні на золоті; образки і складні мідні, бронзові, керамічні, рогові) [1, 3-18]. Колекція проф. В.Б. Антоновича нараховувала 22 предмети – хрестики,

енколпіони, печатки з території сучасної України [1, 19-20].

У відділі пам'яток мистецтва (ікони і картини), що надійшли з різних місць території сучасної України на Виставку з'їзду, були презентовані 37 експонатів з Кам'янець-подільського музею, Волинського музею, Волинського давньосховища, Почаївської Лаври, Дубенської Хрестовоздвиженської церкви. Серед них виділяли ікони візантійської композиції, ікони, котрі мали відбиток західного впливу, алегоричні й символічні, а також картини есхатологічного змісту [1, 21-31].

Відділ предметів класичного мистецтва нараховував 68 експонатів з колекції Університету св. Володимира, Київського, Канівського, Звенигородського повітів, а також з Північного Причорномор'я (Ольвії, Херсонесу, Інкерману, Пантікапею (Керчі), Танаїсу) та Риму. Були презентовані антична кераміка, бронзові вироби, статуетки, теракотові фігурки, уламки мармуру з надписами і зображеннями, тощо [1, 2-6].

У відділі історичних старожитностей експонувались 148 предметів з колекції Університету св. Володимира (срібні пояси, прикраси, намисто, гудзики, застібки, ложки, чарки, ковші, чорнильниці, монетні скарби, бронзові чашки, персні та дукачі; печатки, замки, ножі, сокири, наконечники списів, шаблі, панцирі; керамічні вироби, карабін, арбалет XVIII ст. тощо [1, 1-9].

Великим був картографічний відділ виставки, котрий нараховував 578 експонатів – картографічних матеріалів кінця XV – XIX ст. Вони були отримані від державних та муніципальних установ, наукових товариств і приватних осіб [1, 1-48].

Висновки.

Таким чином, виставка XI-го археологічного з'їзду в Києві 1899 р. була значним явищем в тогочасному музейному житті України як за кількістю експонатів (понад 13 тис.), так і за різноманітністю історичних періодів, пам'ятки яких були на ній презентовані. Виставка поділялась на 10 відділів. Більша частина експонатів – археологічні предмети кам'яного, бронзового віків, скіфського періоду, часів переселення народів, слов'ян, кочовиків. Переважна більшість предметів, за незначними винятками, походила з території сучасної України.

Більшість предметів була з колекцій музеїв Університету св. Володимира, в приміщенні якого вона й відбувалась. Були й предмети з інших музеїв та установ України, а також досить значні колекції приватних осіб. Цікаво, що не було виставлено жодного експонату з багатих колекцій Церковно-Археологічного музею при Київській духовній академії, вірогідно, через те, що учасники з'їзду могли його оглянути безпосередньо.

Ця виставка свідчила про значний розвиток історичного та археологічного музейництва в Україні на кінець XIX ст., а також і приватного колекціонування.

Література:

1. Каталог выставки XI-го Археологического съезда в Киеве. К., 1899.
2. Карсим І.А. Розробка проблем церковної археології на археологічних з'їздах другої половини XIX – початку XX ст. *Vita Antiqua*. 1999. № 2. С. 240-246.

3. Піскун В.М. Роль музейної спадщини у формуванні національної ідентичності українців (кін. XIX – поч. XX ст. *Музейна справа та музейна політика в Україні XX століття*. К.: Златограф. С. 35-41.

4. Самойленко Л.Г. Освіта в музеї й музейна освіта в історії Київського університету. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2016. № 4. С. 53-62.

5. Труды XI-го Археологического съезда в Киеве 1899 г. Т. 1. 1902. Т. 2. 1902.

6. Юренко С.П. Археологічні з'їзди в Україні. К.: Шлях, 2004. – 44 с.

Abstract. *The article is devoted to the history of the Exhibition of the 11th Archaeological Congress in Kyiv in 1899. The structure (departments) of the exhibition, the composition of the exhibits, and their geographical origin are considered. Institutions and persons who provided exhibits for the exhibition are mentioned.*

Keywords: *11th Archaeological Congress in Kyiv, exhibition, Kyiv University of St. Volodymyr, V.B. Antonovych, P.O. Lashkarev.*